

MANNEKEN-PIS

Een schattige fontein

Het beeldje van Manneken-Pis zoals wij het kunnen zien op de hoek van de Eik- en de Stoofstraat, is een exacte replica van het beeldje dat gegoten werd in Brussel in 1619. Op de plek waar Manneken-Pis zich bevindt stond al voor 1619 een stenen fonteintje in de vorm van een passende putto. Van dit beeldje zijn geen voorstellingen bewaard. De oudste vermelding van de fontein (toen « 't Menneken Pist » genoemd) werd teruggevonden in een document uit 1452.

Nadat het gered was tijdens het bombardement van Brussel in 1695, kende het beeldje van Manneken-Pis een bewogen geschiedenis.

De legende vertelt dat het beeldje werd gestolen in 1745 en teruggevonden in de stad Geraardsbergen die vervolgens een kopie gekregen zou hebben, maar niets is minder waar. In werkelijkheid gebeurde de eerste roof door Franse soldaten in 1747 van een garnizoen in Brussel. Door zich te verontschuldigen en Manneken-Pis een teruggevonden galakostuum te schenken levert koning Lodewijk XV een bijkomend bewijs van de symbolische rol die het beeldje in die tijd al speelde voor de Brusselaars.

De meest bekende roof is die door Antoine Lycas in 1817, een Franse vroegere galeiboef. De dief werd veroordeeld tot levenslange dwangarbeid, aan de schandpaal gebonden en gebrandmerkt. Het beeldje werd opnieuw verschillende malen beschadigd in de 20ste eeuw. Na de dramatische roof van 1965 besloot men het originele te bewaren in het Museum van de Stad en plaatste men een kopie op de hoek van Eikstraat en de Stoofstraat. Dit betekende nochtans niet het einde van de diefstallen, vermits de kopie door Anderlechtse studenten in 1978 gestolen werd.

Het museum bewaart ook een koperen versie van het beeldje die gegoten werd in 1630 in het atelier van Jacques Van den Broeck. Dit beeldje had waarschijnlijk een louter decoratieve functie, vermits het niet als een fontein kan functioneren. Het zou nog wel een belangrijke rol spelen vermits het op basis van de mal van dit beeldje is geweest dat men in 1965 de kopie heeft gemaakt voor de fontein.

Voorstelling

Manneken-Pis heeft een lichaam met de proporties van een kind maar de sterk ontwikkelde musculatuur is die van een volwassen man. Het gaat dus niet om een realistische voorstelling, wat niet zo verwonderlijk is omdat Manneken-Pis geen echte bestaand jongetje voorstelt. Het betreft hier een 'putto' – deze Italiaanse benaming kwam in de renaissance in voege. Het motief komt voor in de Europese kunst sinds de oudheid, maar werd terug erg populair in de Renaissance (15de-16de eeuw) in zijn profane vorm als godje van de liefde of in de religieuze vorm als een engeltje (ook cherubijntje genoemd). Later komt het veelvuldig voor in de barokperiode (17de-18de eeuw).

Ook het motief van de urinerende « putto » is niet uitzonderlijk. De bekendheid van Manneken-Pis heeft dus niets te maken met de zeldzaamheid van het onderwerp. Het motief van de passende mannen of kinderen bestaat in de westerse kunst sinds de oudheid. In de Middeleeuwen, vanaf de 14de eeuw, vermelden de teksten tafelfonteynen in de vorm van een passende mannelijke figuur. In de tweede helft van de 15de eeuw kent dit onderwerp in Italië een groot succes onder de benaming « putto pisciatore ». De fontein « 't Menneken Pist », die aanwezig was in Brussel sinds 1452, was niet de enige in zijn soort. In 1455, doen de schepenen van Geraardsbergen een beroep op een Brusselse gieter voor een eigen kindfontein die nu nog steeds te zien is. Ook in het kasteel van Gaasbeek zijn vier 'putti pisciatori' te zien.

Daarbij sluit het thema van de kindfontein aan bij de mode van antropomorfe fonteynen (fonteynen in menselijke vorm). Ook het motief van de fonteynvrouw, waarbij het water uit de borsten spuit, kende een groot succes. Meerdere fonteynen van dit type bestonden vroeger in Brussel, meer

bepaald voor het Broodhuis op de Grote Markt en bij de Sint-Nikolaaskerk. U kunt de fontein van de Drie Gratiën uit 1545 bewonderen op het gelijkvloers van het Museum.

Symbolwaarde

Manneken-Pis is een embleem van Brussel geworden waar men niet meer om heen kan, zoals de Eiffeltoren dat is voor Parijs of het Vrijheidsbeeld voor New York. Toeristen verdringen elkaar voor het beeldje en de souvenirwinkeltjes bieden de meest diverse items aan met zijn afbeelding erop. Manneken-Pis heeft veel bewonderaars in de hele wereld. Onder hen bevindt zich een industrieel uit Osaka die in 1928 een repliek van de fontein in zijn tuin liet plaatsen. Maar het beeldje is eerst en vooral de trots van de Brusselaars zelf: zij zien het jongetje dat ongegeneerd zijn plasje staat te doen in het openbaar als een embleem van Brusselse goedmoedigheid. De fontein die aanvankelijk slechts een van de vele antropomorfe fontein was in Brussel veroverde in de loop der tijd de harten van de Brusselaars. Vermoedelijk droegen ook de vele legenden die de oorsprong van het ventje verklaren daartoe bij. Blijkbaar incarneerde Manneken-Pis reeds in de 17de eeuw een bepaald type van Brusselaar, vergelijkbaar met het beeld van Pasquin waar de Romeinen satirische teksten bevestigden. Deze symbolische dimensie bestaat nog steeds waardoor men kan spreken over 'de oudste burger van de stad'. Vanaf de 18de eeuw nog meer in de 19de eeuw, verliest het beeldje zijn eerste betekenis voor een putto die dienst doet als fontein. Manneken-Pis verliest tenslotte de rol van overtreder van de regels van het goed fatsoen. Doordat de Brusselaars zich herhaaldelijk beriepen op dit beeldje droeg dit bij tot het ontstaan van een zelfbeeld van guitige grapjassen. De vele karikaturen die gebruik maken van het personage van Manneken-Pis lijken te bevestigen dat dit niet verkeerd was...

Garderobe

Manneken-Pis draagt op regelmatige tijdstippen welbepaalde kostuums, zoals dat van markies. Tot in de 20ste eeuw was het schenken van kostuumpjes een voorrecht van belangrijke personen. Onder de bekende schenkers, telt men een hertogin, een prins, een koning, de Stad Brussel, een Pruisische majoor, ...

In het midden van de 18de eeuw bezat Manneken-Pis slechts vijf volledige kostuums. De garderobe groeide niet erg aan vóór het begin van de 20ste eeuw. Van 1918 tot 1940 werden een dertigtal kostuums cadeau gedaan. Maar het is vooral na 1945 dat de beweging een uitzonderlijke omvang gaat aannemen: meer dan 400 kostuumpjes in 1994, meer dan 750 in 2005.

Vroeger werd een kostuum gesneden zonder patroon. De mouwen werden gevuld met watten en er zaten handschoentjes aan vast. Sinds 1945 werd een patroon gemaakt waardoor het maken van beter passende kostuumpjes mogelijk is geworden.

De kostuumpjes verwijzen naar erg diverse thema's en verschillende nationaliteiten. Tot de verzameling behoren galakostuums, militaire pakken, studentenkostuums, folkloristische kostuums, de muzikanten, de sportuitrustingen, verenigingsleven, bekende reële of legendarische personages,...

De traditie van het aankleden van Manneken-Pis zou misschien teruggaan tot het begin van de 17de eeuw, maar de oudste vermelding dateert uit 1698. Ter gelegenheid van een groot feest dat op 1 mei van dat jaar georganiseerd werd, schonk Maximiliaan-Emmanuel van Beieren, de landvoogd van de Nederlanden (ongeveer het huidige België), een blauw habijt van Beieren aan de leden van het serment van de haakboogschutters, aan het beeld van Sint Christoffel en ... aan dat van Manneken-Pis.

Het oudste kostuum dat bewaard wordt in het Museum dateert van 1747. Het gaat om een galahabijt dat door Lodewijk XV werd aangeboden. De koning van Frankrijk schonk het om het slechte gedrag van zijn soldaten die het beeldje gestolen hadden goed te maken. De koning zal het Manneken-Pis doen toetreden tot de orde van de H.Lodewijk, wat de grenadiers verplichtte de militaire groet te brengen.

Legenden

Hoewel het op het einde van de Middeleeuwen en in de Renaissance erg gewoon was schijnt het motief van de waterende putto een deel van de bevolking in verlegenheid gebracht te hebben dat vanaf toen legenden begon te bedenken die de oorsprong van het beeldje moesten verklaren.

Dit zijn zes van de meest bekende legenden.

° *De redder van de stad*

Zeer lang geleden werd Brussel bezet door machtige vijanden. Toen deze zagen dat het onmogelijk was de stad in te nemen bedachten zij een list. Zij deden alsof zij het beleg van de stad ophieven. Vervolgens maakten zij van de onoplettendheid van de Brusselaars gebruik om een onderaardse galerij te graven waarin zij tonnen met buskruit staken met de bedoeling de stad in brand te steken. Het buskruit was verbonden met een lont waar zij het vuur aanstaken. De tevreden bewoners hadden niets in het oog. Alleen een klein jongetje zag dat de lont aangestoken was en vond een oplossing: hij doofde ze uit door erop te plassen. Als bedanking richtten de Brusselaars een beeldje op dat deze heroïsche daad toonde.

° *Godfried III en de Slag bij Ransbeek*

De hertog Godfried III werd geboren in 1142, kort voor het vroegtijdige overlijden van zijn vader. Twee vazallen, Gauthier Berthout en Gerard van Grimbergen grepen de gelegenheid om de wapens op te nemen tegen de jonge suzerein. Lutgard, de moeder, zag zich genoodzaakt de hulp van Diederik van den Elzas, de graaf van Vlaanderen in te roepen. De heer van Gaasbeek en zijn troepen vroegen om de aanwezigheid van de jonge hertog op het slagveld. De wieg werd opgehangen op de plaats van het gevecht en de troepen voor wie de strijd verloren leek werden geprikkeld door het zien van het kind dat op zijn gemakje stond te plassen in zijn wieg. Om deze overwinning te herdenken bracht men een eik waaraan het wiegje had gehangen naar de straat met dezelfde naam en men bouwde een fontein van Manneken-Pis.

° *Het kind van een Brusselse heer*

De geboorte van Manneken-Pis zou teruggaan tot de 8ste eeuw. Vindicianus, bisschop van Atrecht, kwam preken te Brussel en de heer van deze plek nodigde hem uit om bij hem te komen logeren, niet helemaal zonder bijgedachten: hij had namelijk nog geen nakomelingen. Vindicianus beloofde tussen te komen bij God en negen maanden later werd een kind geboren wiens eerste daad was 'zo hoog te plassen' dat de baard van Vindicianus helemaal besproeid werd. Voor de doop van Manneken-Pis suggereerde de echtgenote van de heer een beroep te doen op een zekere Goedele die verbleef in het kasteel van Ham en zich hierdoor erg vereerd voelde. Maar de heer was verleid door Goedele en verliet zijn woning om haar op te zoeken en de vertoornde toekomstige heilige verklaarde « Uw enige zoon zal niet groeien en nooit ophouden met plassen ».

° *De jonge edelman*

Ten tijde van de kruistochten woonde te Brussel de graaf van Hove en zijn familie. Toen hij terugkeerde van de oorlog, stopten gewapende mannen voor het huis van de graaf die hen zijn gastvrijheid aanbood. De volgende morgen stuurde hij zijn jonge zoon Godfried op pad om de rest van de troepen te ontvangen. Maar de jongen hield niet op de stoet te besproeien... Om deze belediging goed te maken, liet de graaf een als boetedoening een beeld oprichten.

° *Het kind en de heks*

Rond 1450 woonde een boze heks op de hoek van de Eik- en de Stoofstraat. Een goedaardige grijsaard die van kinderen hield, woonde in dezelfde wijk. Een klein jongetje dat een plotse drang had plaste tegen de deur van het huis van de heks. Om hem te straffen versteende de heks jongetje en veroordeelde hem daarbij deze daad voor eeuwig te blijven voortzetten. De goedaardige grijsaard had het gebeuren gevolgd en kon een einde maken aan de vloek door het versteende jongetje door een beeldje te vervangen.

° *De zoon van Jan III*

In het begin van de 15de eeuw was Brussel verscheurd tussen twee groepen van mystici, de volgelingen van Bloemardine en die van Jan van Ruusbroec. Als verdedigers van de aardse genoegens kwamen de aanhangers van Bloemardine op een dag in stoet voorbij. Bij het zien van deze stoet manifesteerde een van de zonen van hertog Jan zich op een heel eigen manier en werd vervolgens door de volgelingen in triomf megedragen, wat een schandaal veroorzaakte. De hertog bood de geestelijkheid aan een beeldje te laten oprichten dat deze oneerbare daad van zijn zoon zou vereeuwigen.

Folklore

Manneken-Pis draagt een schitterend nieuw kostuum op de dag waarop dit officieel wordt geschonken. Bepaalde oude kostuums draagt hij bij belangrijke gelegenheden.

Voor ieder nieuw kostuum, stuurt de schenker op voorhand een officiële vraag naar het College van Burgemeester en Schepenen van de Stad Brussel. Indien het voorstel aanvaard wordt, krijgt de schenker een patroon zodat hij een aangepast kledingsstuk kan maken. Als het kostuum klaar is, legt men een dag vast waarop het officieel overhandigd zal worden. De Orde van de Vrienden van Manneken-Pis houdt toezicht op het goede verloop van de ceremonie die hierbij hoort. De delegatie die het kledingsstuk schenkt wordt ontvangen op het stadhuis door de burgemeester of door een schepen. Gedurende die tijd doet de officiële aankleder van Manneken-Pis de kleertjes aan en hult het beeldje in een vlag. De schenkers en leden van de orde van Manneken-Pis begeven zich in stoet naar de hoek van de Stoofstraat en de Eikstraat. Bij het beeldje wordt het lied van Manneken-Pis aangeheven en wordt het aangeklede beeldje onthuld. Bij het refrein besproeit Manneken-Pis nieuwsgierigen die te dicht gekomen zijn met een krachtigere waterstraal.

Soms wordt de fontein stilletjes verbonden met een tonnetje bier, wijn, cider, ... Beladen met drinkbekers klimt de aankleder van Manneken-Pis op de vergaarbak en verdeelt de drank vervolgens onder het gezelschap. Bij bepaalde feesten wonen ook andere broederschappen, soms vergezeld van fanfares en 'reuzen', de ceremonie bij.

Sinds zeer lang heeft Manneken-Pis een vaste aankleder. De eerste was Henri Wauters die door de tresauriers en ontvangers van Brussel op 3 februari 1756 belast werd met het minstens vier keer per jaar aan- en uitkleden van Manneken-Pis en zo vaak als zij het bevalen....